

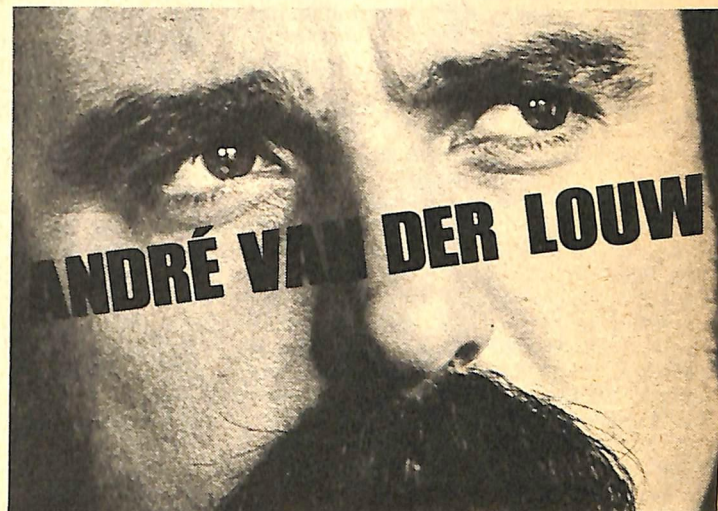
Adres redactie en
administratie:
Bureau Hoofdraadsman,
Coornherthuis,
Hoofdstr. 84, Driebergen
Telefoon 03438-2878
Redacteur A. Zoetebier
Hoofdraadsman

MAANDBLAD VAN DE HUMANISTISCHE GEESTELIJKE VERZORGING VOOR MILITAIREN. NR. 12 DEC. 1974 - 13e JAARGANG
Abonnementsprijs f 6,— per jaar, te storten op postgirorekening 480414 t.n.v. Hoofdraadsman Humanistische Geestelijke Verzorging te Driebergen. Militairen ontvangen het blad op aanvraag zonder betaling.

OPKOMST VAN HET BELGISCHE VOETBAL

PAGINA 10-11

PAGINA 8-9

the
greatest
rock
and
roll
band
in
the
world?

PAGINA 3

Vaste medewerkers:

Frits Barend
Wim Jesse
Bert van de Kamp
Peter J. Morée
Rien Robijns
Casper Vogel
Bert Vuijsje
Dick Zaai

DE NIEUWE ECONOMISCHE CRISIS

PAGINA 4-5

OPEN
SEASONS
film-film-film-film
BLAZING
SADDLES

PAGINA 6-7

EN VERDER
STRIJDBARE
VERDRAAG-
ZAAMHEID
EN OVER
GEWONE
DINGEN

PAG. 2

STRIJDBARE VERDRAAGZAAMHEID

Verdraagzaamheid betekent niet dat men alles verdraagt; en ook niet dat men maar verdraagt wat men toch niet keren kan. Het eerste is kleurloosheid, en het tweede onverschilligheid. Maar verdraagzaamheid is niet iets negatiefs; het berust op een positieve opvatting omtrent mens en samenleving. Het gaat er om die opvatting te bevorderen en te verdedigen. Dat vergt een strijdbare verdraagzaamheid. En welke opvatting omtrent mens en samenleving ligt er dan aan ten grondslag? Het is geen overbodige luxe zich daarvan rekenschap te geven. Alle mensen hebben natuurlijk wel een — meestal vage — voorstelling van wat ze denken over de wereld. Maar door die vaagheid hebben ze er niet veel houvast aan en laten ze zich makkelijk op een dwaalspoor leiden. Toch kan men niet zonder zo'n levenskijk. In het vorige artikel hebben we ons afkeurend uitgelaten over autoritaire, menonwaardige en geweldadige toestanden. Dat is niet mogelijk zonder een duidelijke voorstelling van wat mens-zijn eigenlijk is.

Sommige dingen zijn zo eenvoudig dat ze daardoor moeilijk zijn in te zien. We beseffen dikwijls niet dat onze schijnbaar vanzelfsprekende opvattingen eigenlijk helemaal niet vanzelfsprekend zijn. Men kan oprecht menen dat de mensen onderling zo verschillen dat streven naar gelijkheid een dwaasheid is; en dat ze zo onhandelbaar zijn dat alleen straffe structuren ze in toom kunnen houden; en dat ieder doelbewust pogen om de wereld te veranderen op mislukken en onheil moet uitlopen. Men kan niet zeggen dat zo'n opvatting onzinnig is. Alleen het zal wel duidelijk zijn dat wij dat onjuist vinden. Ook wij kunnen ons standpunt niet wetenschappelijk bewijzen, maar men kan proberen het aannemelijk te maken op grond van maatschappelijke ervaringen, persoonlijke beleving en ernstige door-denking. Zo ontstaat geleidelijk aan een mensbeeld en een levensovertuiging, die ons persoonlijk en maatschappelijk handelen richting en daardoor betekenis geeft.

We zijn ervan overtuigd dat de mens als een eenheid van lichaam en bewustzijn van nature gericht is op groei, en dat de mensen daarin gelijk zijn. Alle verschillen tussen mensen, die men natuurlijk niet verdoezelen kan, nemen niet weg dat hun overeenkomstigheid hun menszijn en hun lot de gemeenschap bepaalt. Ze zijn er allen op aangelegd door persoonlijke beslissingen hun groei vorm te geven. Hoe vrij mensen eigenlijk zijn is moeilijk aan te geven, maar duidelijk is dat ze kiezen moeten om wat van hun leven te maken. En daar-

bij zijn ze op elkaar aangewezen: de keuze van de één beïnvloedt de vrijheid van de ander. Maar ook kunnen mensen niet buiten elkaar zonder dodelijke vereenzaming. En tenslotte zijn de mensen ook wezens die niet nalaten kunnen zich zelf en anderen rekenschap te geven van doen en laten, denken en dromen. Daarmee is de grondslag gelegd voor menselijke verstandhouding.

Grondslagen van een mensbeeld zijn zo de natuurlijkheid, de gelijkgerechtigdheid, de keuzevrijheid, de verbondenheid en de redelijkheid. Dat wil niet zeggen dat de mensen ook werkelijk helemaal aan dit beeld beantwoorden, maar het houdt een opdracht in om dat door persoonlijke houding en maatschappelijke activiteit beter mogelijk te maken. Dat vereist dat men leert, mens en maatschappij in hun gebrekkigheid te aanvaarden; niet om er in te berusten, maar om ze als uitgangspunt te nemen voor een hardnekkig en vindingrijk streven naar verbetering. Vaak meent men dat we daarvoor de tijd niet hebben. Maar het zou wel eens kunnen zijn dat schijnbaar snellere methoden ons feitelijk verder van huis brengen. In elk geval is het de moeite waard om menselijke middelen te gebruiken waar en zolang het nog mogelijk is. Dat is de weg van de democratie, niet alleen als parlementair stelsel, maar als een streven naar medezeggenschap en gelijkgerechtigdheid.

Demokratie is niet zomaar het beslissen bij meerderheid van stemmen. Zij houdt ook in het streven om zoveel mogelijk ook de rechten en belangen van minderheden te erkennen. Zij moet inspraak en medezeggenschap mogelijk maken. En zij veronderstelt de bereidheid om met elkaar te argumenteren en... met elkaar te leven, dat wil zeggen elkaar ergens te ontmoeten. Dit is allemaal niet een kwestie van ideeën alleen. In de democratie gaat het om materiële en ideële belangen, die tot georganiseerde macht zijn geworden. Soms wordt die macht tot brute kracht, die zich uit in onderdrukking en geweld. Maar men mag dan niet zeggen: dat is nu die fraaie democratie; maar juist: hier schiet de democratie te kort en wordt zij ondermijnd. Het is de moeite waard de democratie verder te demokratiseren door de spelregels hoog te houden en de verdraagzaamheid te versterken.

Verdraagzaamheid! Dat is de eerbiediging van de ander in zijn oprechte overtuiging. Eerbiediging betekent niet dat men die ander maar zijn gang laat gaan. Men kan en moet hem vaak bestrijden. Maar in de wijze waarop dat gebeurt moet iets tot uiting komen van het menszijn dat hem wordt toe-

gekend. En men is bereid hem te eerbiedigen in zijn oprechte overtuiging. Dat wil alweer niet zeggen dat men die overtuiging zou moeten delen. Zelfs als het een oprechte overtuiging is, dus geen voorwendsel of huichelarij, dan nog zal men zich er vaak tegen moeten verzetten. Maar de overtuiging is niet los te maken van de mens en dat zal tot uiting moeten komen in de wijze waarop men overtuigingen bestrijdt. Verdraagzaamheid is geen halfzachtheid, maar strijdbare menselijkheid. Daarom is verdraagzaamheid ook geen onverschilligheid, maar een levenshouding met een heel bepaalde inhoud.

Juist op grond van de verdraagzaamheid mag men sommige dingen niet verdragen. Onvrijheid, onderdrukking, geweld, moeten tegengehouden worden, omdat ze de verdraagzaamheid om zeep brengen. Men moet de onverdraagzaamheid keren; onverdraagzame opvattingen door ze te bestrijden en onverdraagzame handelingen door ze als het kan te voorkomen. Want verdraagzaamheid betekent de mensen een kans geven mondig te worden en te zijn, en hun eigen keuzen te maken.

Ze berust op de gedachte dat men de waarheid niet op kan leggen en dat ieder zoveel mogelijk zelf moet ontdekken waarop het aankomt in het leven. Men mag zijn eigen mening natuurlijk voorstaan en verdedigen, maar men moet huiverig zijn z'n mening aan anderen op te leggen. Het leven is ingewikkeld en uit de botsing van de meningen springt de waarheid naar voren. Verdraagzaamheid berust op vertrouwen in menselijke mogelijkheden. Of verdraagzaamheid kansen zal hebben in de maatschappij hangt ook af van de kracht waarmee de voorstanders er van zich kunnen laten gelden. Maar dit besef roept licht een zeker ongeduld te voorschijn. Er is altijd de verleiding om de verdraagzaamheid af te dwingen. Maar dat is een illusie; men kan ten hoogste de onverdraagzaamheid bedwingen. Wat wel mogelijk is, dat is dat tenminste bin nen de vooruitstrevende stromingen de verdraagzaamheid wordt hooggehouden.

Dat is lang niet altijd het geval. Ook daar zijn de autoritaire elementen niet zeldzaam. Het is al heel wat als men er in slaagt te voorkomen dat begrijpelijke persoonlijke tegenstellingen niet worden opgeblazen tot beginselvragen en vervolgens tot principiële onverdraagzaamheid. Aan de bevordering van een klimaat van verdraagzaamheid kan ieder bijdragen; door zijn eigen tekorten en die van anderen te leren aanvaarden en er mee te leren leven.

Prof. J. P. van Praag

the greatest rock and roll band in the world?

Achter bovenstaand opschrift staat een vraagteken, voor mij hoeft dat niet. Voor mij zijn ze de grootste: „The Rolling Stones”.

Jullie vragen je misschien af: waar komt de naam Rolling Stones vandaan? Het is een oude term, gebruikt als een soort eerbetoon aan de „originals”, de wegbereiders voor de popmuziek van nu. Blues zangers als Willy Dixon, Muddy Waters en Bo Diddle zagen zichzelf vaak als „Rolling Stones”, d.w.z.: als zwervers, muzikanten die zich als rollende stenen mee lieten slepen door het leven en maar afwachtten waar ze terecht zouden komen. Ondanks allerlei muzikale veranderingen zijn de Stones ook het meest trouw gebleven aan die oude, meeslepende R&B waar ze mee begonnen zijn en die ze nog steeds met zoveel vuur brengen, maar nu zonder de relletjes en schandalen van vroeger. Hun muziek heeft geen overdreven publiciteit nodig.

Ze begonnen als keurige jongens uit Londen en omstreken, speelden samen omdat ze alle vijf opgegroeid waren met de Blues en wat ze wilden was heel simpel: Blues spelen zoals Amerikaanse artiesten. Als groep vormden ze in 't begin van de zestiger jaren geen sluitend geheel maar Mick Jagger, Keith Richards, Brian Jones, Bill Wyman en Charlie Watts werden verenigd in hun liefde voor de Blues. Ze werden in dezelfde tijd als de Beatles populair, maar waren lange tijd gedoemd in hun schaduw te leven. Hun muziek was altijd hard maar zelden harmonieus en hun gedragingen en kleren lieten in de ogen van velen wel wat te wensen over. Al snel keerden ze terug naar de uitdagende, rauwe klanken waarmee ze groot geworden waren.

Sex speelde een belangrijke rol in alles wat ze deden. Ze praatten er openlijk en onomwonden over. Het summum van schandelijkheid werd wel genoemd het lied „Satisfaction” en „Let's spend the night together”. Dit laatste nummer mocht alleen in z'n verzachtende versie „Let 's spend some time together” in sommige zalen gebracht worden. Toch zijn de Stones in de loop der jaren kalmer geworden.

De Stones concentreerden zich geheel op de muziek, op het uitbrengen van lp's en natuurlijk de live-optredens die nog steeds honderdduizenden in extase brengen en er is van wanordelijkheid geen sprake.

Donderdag 3 juli 1969: de wereld werd geschokt, Brian Jones is niet meer. Op mysterieuze wijze was hij in z'n privézwembad verdrongen. Een paar weken daarvoor was hij uit de Stones gegaan en werd vervangen door ex-John Mayall-lid Mick Taylor die zijn klasse al had bewezen.

Hoe konden de Stones populair blijven? Door hard te werken, goede muziek te maken, af en toe op tournee te gaan en... niet te veel bij elkaar over de vloer te komen (dat voorkomt split).

Ze zijn ook veel zakelijker geworden en brengen tegenwoordig hun platen uit onder eigen label: Rolling Stones Records, waarop ook andere artiesten verschijnen. Denk maar aan Chris Jagger en aan de Kracker band. Deze laatste heeft ook vorig jaar gedurende het Stones tournee samen met Billy Preston in het voorprogramma gezeten. Ook Bill Wyman's solo elpee „Monkey Crip” is daarop uitgebracht.

Wij veronderstellen, dat ze op dit label voort zullen gaan met het uitbrengen van lp's voorzien van goede muziek.

Ter oriëntatie geef ik hierbij de adressen van de Rolling Stones-fanclubs: Rolling Stones-fanclub, p.a. Hennie Vredevelt, Waterlelielaan 23-I, Arnhem; Rolling Stones-fanclub, p.a. Sjaak Jorritsma, Baanstraat 8, Hoorn.

Ook kunnen jullie mij schrijven, reacties van harte welkom.

Kees Schut, Pr. Irenelaan 35, Voorschoten

DE NIEUWE ECONOMISCHE CRISIS

De nieuwe economische crisis is volgens sommige economen al begonnen in 1971, toen de Verenigde Staten de waarde van hun dollar met tien procent lieten zakken. Volgens anderen dateert de ommekeer in de situatie uit het jaar 1973, toen de aandelen der grote maatschappijen hun aantrekkelijkheid begonnen te verliezen: van september 1973 tot september 1974 daalde de gemiddelde koers met dertig procent. De tekenen van een crisis worden echter nu — in 1974 — allereen zichtbaar: toenemende werkloosheid; steeds meer faillissementen van ondernemingen: overproductie, of gebrek aan voldoende koopkracht; daling van de totale industriële voortbrenging; handelsoorlog, bescherming van de eigen werkgelegenheid tegen buitenlandse mededinging, ook op het gebied van het transport, zoals de eis bewijst van de Verenigde Staten dat de KLM ophouden zal de Amerikaanse Panam te beconcurreren.

Recessie en depressie

Nu wordt er onderscheid gemaakt tussen een **recessie** en een **depressie**. Het eerste geval hebben we te doen met een tijdelijke teruggang van de economische bloei, zoals in de periode 1954-1955. Men zat toen echter in een opgaande lijn, wat de **conjunctuur** aangaat. Daaronder verstaat met het samenstel van omstandigheden, die soms gunstig, soms ongunstig zijn. De meeste kranten spreken ook nu nog van een recessie, een voorlopige tegenslag in een ontwikkeling, die overigens volgens hen nog steeds opwaarts voert. De pessimisten echter spreken van een **depressie**, een ommekeer in de conjunctuur, die in plaats van opwaarts nu verder neerwaarts zou gaan. Zo'n crisis moet dus vergeleken worden met die van de jaren vóór de tweede wereldoorlog, de zogenaamde „dertiger jaren”.

Vele economen — en vooral socialisten — staan op het standpunt dat in de kapitalistische maatschappij zich onvermijdelijk en periodiek **depressies** voordoen, en ze gewagen dan van een **cyclus**, een soort cirkelgang. Er afwisselend sprake van toppunten dieptepunten. De tijd van Napoleon was een periode van hoogconjunctuur, want er was aan alles gebrek door de vele oorlogen. De produktie draaide op volle toeren, omdat er zoveel vernietigd werd. Dat sloeg om in een crisis in 1815. Toen kwam er vervolgens weer een stijging, maar opnieuw een daling, met als rampjaar 1848: de sociale nood leidde overal in Europa tot revoluties. Dan wederom een verbetering van het economische klimaat, maar ook veel oorlogen, tot aan de Frans-Duitse oorlog van 1870. Drie jaar later trad er een neergang in van de conjunctuur, met als dieptepunt 1893. Verder — het wordt eentonig — weer een opgang, helaas met als „hoogtepunt” (het is cynisch dat zo te zeggen) de eerste wereldoorlog. Na de vrede van 1919 weer een dalende lijn. In ons land eerst een recessie van 1923-1925, met 225.000 werklozen op zeven miljoen inwoners. Een tijdelijk

herstel van 1925 tot 1929, het jaar van de ineenstorting in de Verenigde Staten. Bij ons komt de catastrofe geleidelijk: ze bereikt haar ergste omvang van 1933 tot 1935: 500.000 werklozen op een bevolking van acht miljoen zielen. Daarna weer herstel, de tweede wereldoorlog, en voorts na 1945 onverwacht lange tijd een hoogconjunctuur, met slechts kleine en tijdelijke inzinkingen. Tot dus 1971. Het is waarschijnlijk dat toen weer een neergang is ingetreden, die nog niet aan haar dieptepunt toe is. Als men nu dit dieptepunt eens stelt op 1976 (maar dat is een gok) dan zouden dus de **rampjaren** zijn: 1815-1848-1893-1929-1976.

Oorzaken van crisis

Welke zijn nu de oorzaken van een depressie, de zogenaamde **conjunctu-rele** werkloosheid? De hoofdoorzaak is dat de productie zodanig is vergroot — en dat de investeringen (beleggingen) zo zijn toegenomen — dat er een zogenaamde **overproductie** ontstaat. Er zijn in de bloeitijd te veel fabrieken, schepen, transportmiddelen enz. **construeerd**. Het resultaat daarvan is een enorme economische **vruchtbaarheid**, die de spuigaten uitloopt. Het atlantische kapitalisme heeft alles gedaan om de behoeften te prikkelen en te vermeerderen, zoveel mogelijk genotmiddelen, kleren, auto's, koelkasten, cosmetica enz. aan de man of de vrouw te brengen. Maar op een gegeven ogenblik is de markt verzadigd, of de koopkracht reikt niet ver genoeg.

In zo'n bloeiperiode is er ook ontzaglijk veel **speculatief** geld geschapen. De aandelen van de ondernemingen stijgen: steeds meer „geld op papier”. Verdwijnt het optimisme en dalen de koersen, dan worden er weer miljarden verloren. Om het kopen op afbetaling te financieren zijn er fantastische kredieten verstrekt. De Verenigde Staten hebben tientallen miljarden papieren dollars uitgevoerd, en daarvoor productiemiddelen gekocht, terwijl later bleek dat die dollars onvoldoende gedekt waren door goud of goederen. Van 1971 tot 1974 verloor de dollar dus dertig procent van zijn waarde, en daalde van f 3,60 tot f 2,55. De officiële waardedaling van de munt wordt **devaluatie** genoemd. Het in omloop brengen van steeds meer geld (waardoor het in koopwaarde daalt) heet **inflatie**.

Men zou kunnen zeggen dat devaluatie en inflatie koortsverschijnselen zijn: de temperatuur is hoog, het bloed (geld) stroomt snel, maar de maatschappij is ziek. Dit blijkt dan spoedig: er komt overproductie. Dit is de innerlijke tegenspraak van het systeem: er wordt veel geld gereserveerd en geïnvesteerd, om de productie te verhogen. Maar dat geld kan niet als loon in omloop worden gebracht, de koopkracht blijft dus achter. Dit geldt met name voor de laagste bevolkingsgroepen, zoals de arbeiders in Zuid-Europa (Portugal, Spanje, Zuid-Italië, Griekenland) en bijvoorbeeld de negers in Amerika. Ze kunnen beslist niet genoeg kopen. Des te meer is dit waar voor de arme mas-

sa's van de Derde Wereld: ze hebben enorme onbevredigde behoeften — aan voedsel, kleding, werkplaatsen, woningen enz. — maar geen koopkracht.

De opeenhoping van kapitaal heeft dus de productie uitgebreid, maar naar verhouding de mogelijkheden beperkt van de volksmassa's, om die producten ook te betalen.

Van minder belang zijn andere vaak genoemde verschijnselen. Er is bijvoorbeeld altijd een zogenaamde **structurele** werkloosheid: door mechanisatie en automatisering worden werknemers uit bedrijven geworpen. De sluiting van de kolenmijnen had aanvankelijk hetzelfde gevolg. Maar als de conjunctuur gunstig blijft en in opgaande lijn, worden deze werkrachten vrij snel weer opgezogen. Bij een neergaande economie echter vergroten ze nog de moeilijkheden. Ook de hoge olieprijsen zijn niet van doorslaggevend betekenis. Die prijzen zijn pas flink gaan stijgen, nadat de dollar in waarde was gedaald (dus na 1971) en omdat de vraag naar olie geweldig toenam. De behoefte aan olie was dus een bron van inflatie, maar nog niet van crisis. Pas als de bedrijvigheid afneemt en de concurrentie groeit remmen hoge prijzen de verkoopbaarheid van een product. Maar de oliemaatschappijen hebben daarvan nog geen last: hun winsten zijn bovenmatig gebleven.

Wat te doen?

Men kan tegen een internationale crisis veel minder doen dan wel wordt gemeend, zolang de kapitalistische regelen gelden. Dan moet de storm uitwoeden die veel persoonlijk leed veroorzaakt, vooral in de arme landen waar de werkloosheid nog veel harder aankomt dan hier. De overspanning ontploft in een soort ontreding, en pas daarna herstelt zich de conjunctuur, zo leert de ervaring. De regeringen kunnen echter wel het leed van een crisis verzachten door werk te verschaffen op kosten der gemeenschap, zonder winstgevend doel. En het is meegenomen als op die manier dingen tot stand komen, die anders nagelaten zouden zijn: bossen, parken, goedkope woningen, stadions en sport- of speelvelden. Dit zijn maatregelen ter overbrugging van de laagconjunctuur, in afwachting van een weer stijgende ontwikkeling. Er is natuurlijk wel een andere, meer planmatige en „geleide” economie denkbaar, maar niet op basis van de particuliere eigendom der productiemiddelen. Dan zou de gemeenschap het proces moeten kunnen leiden. Zulk een omwenteling echter vormt een hoofdstuk apart. Voorlopig gaat het om noodmaatregelen teneinde de gevolgen van de internationale crisis te verzachten.

Dr. A. L. Constandse

film-film-film-film

OPEN SEASONS

Wat is er met de mens aan de hand wanneer hij zijn ingebouwde eerbied voor alles wat groeit en bloeit verliest en zich openlijk afkeert, ja zelfs walgend gedraagt als anderen hem hierop attenderen? Anders gesteld, hoe diep is de mens gezonken wanneer zijn respect voor leven (ook van anderen) vervaagt en plaats heeft gemaakt voor agressie, voor moord? In zo'n leven regeert de oog om oog, tand om tand-mentaliteit. Oorlogservaringen met name kunnen elk gevoel, elk respect voor leven uitwissen. Als oorlogsveteranen thuis komen, vertonen zij aanpassingsverschijnselen, die niet direct zijn weg te wissen. Die mensen voelen zich duidelijk niet thuis in zo'n beschermde omgeving, waar het recht van de sterkste (het wapen) allang heeft plaatsgemaakt voor het recht van de rede (geloof). Tenminste, dat verwachten we van elkaar. Niettemin, er gelden in deze maatschappij óók agressieregels: hard rijden, alcohol, kroegjool, weggedrag. Maar deze als knullig en kinderachtig ervaren patronen worden door men-

Hier openbaart zich het geweld in „Open Seasons”: Ken (Peter Fonda) bedreigt de man (Albert Mendoza), zijn vrouw wordt „beleefd” toegesproken door Greg (John Phillip Law)

Ken (Peter Fonda) roept een weerbarstige Nancy (Cornelia Sharpe) tot de orde

Ken en Art (Richard Lynch), worden geconfronteerd met iets nieuws: zij worden belaagd

sen die de oorlog van dichtbij hebben meegemaakt (lees: het front) als nietig ervaren.

Bovenstaand is het uitgangspunt voor „Open Seasons”, een film met een aantal huiiveringwekkende scènes die in ongemeen geniepig contrast staan in de gehele kadrering van de film. Want schitterende landschapsopnamen worden afgewisseld door keiharde, brutale en smerige dialogen, die een gehele loopgraventechniek bloot leggen.

Het is de kick in het leven van het drietal Ken, Greg en Art. De kick van de oorlog, de kick van het rauwe, de kick van „mannen” onder elkaar.

Het is een gouden greep van Columbia geweest om Peter Fonda, John Phillip Law (Barbarella o.a.) en Richard Lynch vermomd als Easy Rider-achtige automobilisten de woeste wouden te laten doorkruisen. Ogenschijnlijk lieve, aardige en behulpzame jongens, die graag een borrel lusten en voor wie geen meid veilig is. Het drietal is echter ook bezeten van de jacht. Niet alleen dieren zijn hun prooi, het liefst nemen ze mensen. Dat laatste beeld dringt zich zo een, twee, drie niet op, maar wordt de kijker gaandeweg op sadistische wijze aan zijn verstand gebracht.

Konijn, haas, hoender, eekhoorn of ree is een aardig trofee tijdens een gestolen uurtje, maar beter is de jacht op groot wild. Dat geeft pas een kick. Slachtoffers te over.

Bij een pompstation kiezen ze hun prooi. Een echtpaar, waarvan de man bij een bank werkt en de vrouw duidelijk toe is aan een ander huwelijk, maar niettemin nog door de zure

appel heenbijt. In het ruigste deel van Michigan (de opnamen vonden wel plaats in Spanje, en dat ziet zelfs een landschapkenner niet meer) overmeesteren ze het echtpaar dwingen het in hun auto plaats te nemen, waarna ze afreizen naar hun jachtslot, een eenvoudige houten woning van alle comfort voorzien. Dan blijkt tevens hoe doortrapt het drietal te werk gaat. Handig wordt de vrouw van haar echtgenoot gescheiden; de laatste krijgt de vuile klusjes op de knappen. De vrouw wordt gedwongen om de hoer te spelen, mooie Ken en slanke Greg weten wel raad met haar. In deze haast vertrouwenwekkende situatie ontdekt de echtgenoot (Albert Mendoza) welk wreed spel het drietal met hen speelt. De vrouw (Cornelia Sharpe) evenwel laat zich alles aanleunen: ze wordt geliefkoost, geschopt, vernederd, gebruikt. Totdat het drietal er ineens de brui aan geeft: vrouw en man worden letterlijk het bos ingestuurd. Dan ook dringt de vreselijke waarheid tot de vrouw door: het paar zal in het onbekende woud de dood vinden. Het is de meest afdoende tekening van „Open Seasons”. Het zijn deze schitterende actie scènes, waarin echte walging wordt opgeroepen. Juist op deze momenten is de toeschouwer één met de prooi, maar walging en gelijktijdig ook onbegrip over zoveel wreedheid neemt bezit van de arge-loze kijker. Slechts doden om het doden telt, dat is de drijfveer die deze wereldvreemde maar ook op elkaar aangewezen en door dik en dun trouwe vrienden bij elkaar houdt. Even flonkert er hoop als de man een van zijn belagers weet te overmees-

teren, maar hij hanteert zo stuntelig het gemakkelijk in de hand liggende vuurwapen, dat zijn ondergang al bij voorbaat vaststaat. De vrouw weet het langer te overleven, maar voelt zich steeds — ook geestelijk — zwakker tegenover haar drie vijanden. Al haar onderwerpingen mogen niet baten, want geen van het drietal smacht echt naar haar lippen of hunkert naar haar boezem. Slechts efficiënt koudmaken is aan de orde.

Omdat kwaad altijd met kwaad wordt bestraft, wordt het ook tijd dat er een geheimzinnige killer ten tonele verschijnt (juist het zwakste deel van deze film). In de persoon van good old William Holden worden de oorlogsveteranen met eigen wapens bestred en delven ze het onderspit.

Zoals gezegd, dit laatste deel van „Open Seasons” heeft alles in zich om een flop te worden en regisseur Collinson weet het dan ook niet in de hand te houden. En zo blijkt dat John Boorman school heeft gemaakt. Zijn Deliverance-invloed is duidelijk te merken, niet alleen qua camera-opstelling, maar ook wat aanpak van slotbeeld betreft. De originele aanpak die Collinson aanvankelijk voor d'ogen stond, is dan teniet. Niettemin is „Open Seasons” een avonturenfilm uit het betere genre. Ik zou haast zeggen, het betere jongensboek, al zijn de in die boeken vaak gehanteerde kwajongensstreken onschuldig, in dit kijkboek zijn ze boosaardig, venijnig, geniepig en gemeen. En Boontje komt om z'n loontje. Dat gaat gelukkig altijd op.

P. J. MORÉE

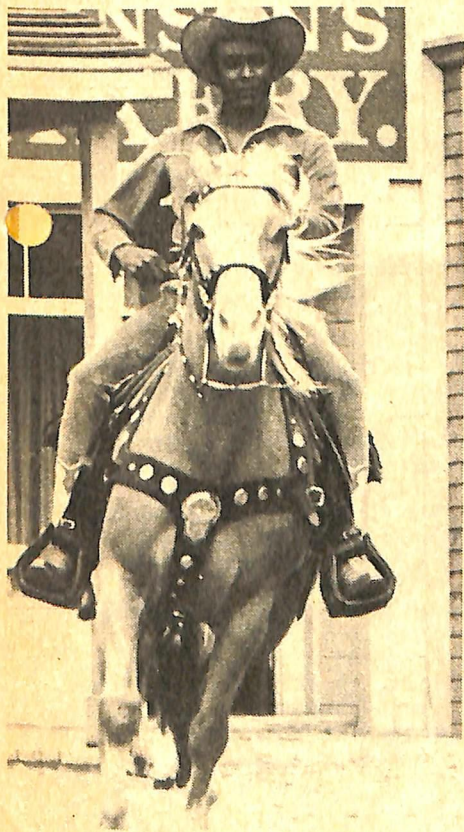

Mel Brooks — ook actief als acteur

BLAZING SADDLES

Er is geen regisseur of hij neemt zijn vak serieus. Neem nou zo'n Mel Brooks. Geen Hollywood-coryfee, maar toch een filmer met een zekere reputatie. Een beetje arrivé en goed voor twee Oscars (zijn vrouw Anne Bancroft heeft er ook één) durft deze vijftiger het toch aan om van het

Cleavan Little — de zwarte sheriff grijpt in

wilde westen een belachelijke troep te maken. Want dat is het na het zien van „Blazing saddles“. Een gigantisch vrolijke en onwezenlijke troep, waar de ene bende de andere bende het leven zuur maakt onder het uitspreken van de meest schitterende (slang)dialogen.

Mel Brooks heeft een imposante carrière achter de rug. Begonnen als slagwerker in amateurorkestjes, werkte hij zich via toneel richting televisie. Gezien zijn gevatheid in woord en geschrift maakte hij voor 50 dollar per week een respectabel aantal sketches, grollen en grappen. Van de tv, Your show of shows, stootte Brooks verder omhoog in de rijen der tekstschrijvers. Achtereenvolgens was hij compagnon van Carl Reiner, Dick Cavett en Buck Henry. Niets was hem te dol, zelfs componeren niet. Daarbij hanteerde Brooks veelvuldig de grap. Om iedereen nu mee te laten genieten van Brooks grappen (en die zijn echt leuk) honoreerde Warner Bros hem met een film: „Blazing saddles“. De practical joke in woord en beeld, de allesverslindende grap die van het hele wilde westen een zinderende lachkuil zou moeten maken. Enfin, woorden schieten te kort bij

HET WORDT MEER en meer een modus om aan elkaar gewaagde acteurs te koppelen. Gene Hackman en Fernando Rey bijvoorbeeld zullen voor het alziend oog van John Frankenheimer een vervolg maken op the French Connection. De film houdt dezelfde titel, maar krijgt er een ordinaire romeinse II bij. De opnamen zijn al voor een groot deel gemaakt, o.a. in Marseille; het studiowerk wordt gedaan in Parijs.

Regisseur Peter Bogdanovich grijpt ook gaarne terug op vroeger opgedane ervaringen met zijn cast. Voor At long last love noteerde hij Madeline Kahn en Cybill Shepherd, die eerder onder zijn leiding in The last picture show acteerden. Nog meer namen: Jack Nicholson treft in The Fortune opnieuw Randy Quaid (The last detail) aan. En regisseur Bernardo Bertolucci valt na zijn succes met Last tango in Paris terug op Maria Schneider voor zijn nieuwe: 1900.

OVERIGENS blijkt dat dergelijke terugkerende coöperaties voor velen een prettige werksfeer inluidt. Het moet tijdens vroegere opnamen al verdraaid rottig gegaan zijn, als een ster te kennen heeft gegeven nimmer meer met deze of gene te willen samenwerken. Echter, ervaring leert dat vooral jonge acteurs (actrices) weinig baat vinden bij deze continuïteit. Want doorstroming is vooral in dit vak een bittere noodzaak, maar maatschappijdirecties denken daar meestal anders over. Die koppelen zeer bewust de in hun ogen gouden paren, want voor hen geldt maar één begrip: kassa! Slechts een enkele regisseur volgt de betoogtrant van zo'n directie niet, al was het alleen maar om zijn produkt te kunnen vervolmaken. Zo'n figuur is Ingmar Bergman die tracht de acteurs (actrices) die hij kent te behouden, voor zich te winnen en opnieuw een rol te laten spelen in zijn drama's.

ZOJUIST IN roulatie in Amerika de overdonderend overkomende rockfilm Ladies and Gentlemen, the Rolling Stones. De film, die zich voornamelijk richt op en zich afspeelt rond Mick Jagger, laat vijftien hits horen en zien en is volgens ingewijden een daverend en oorverscheurend gebeuren.

P.J.M.

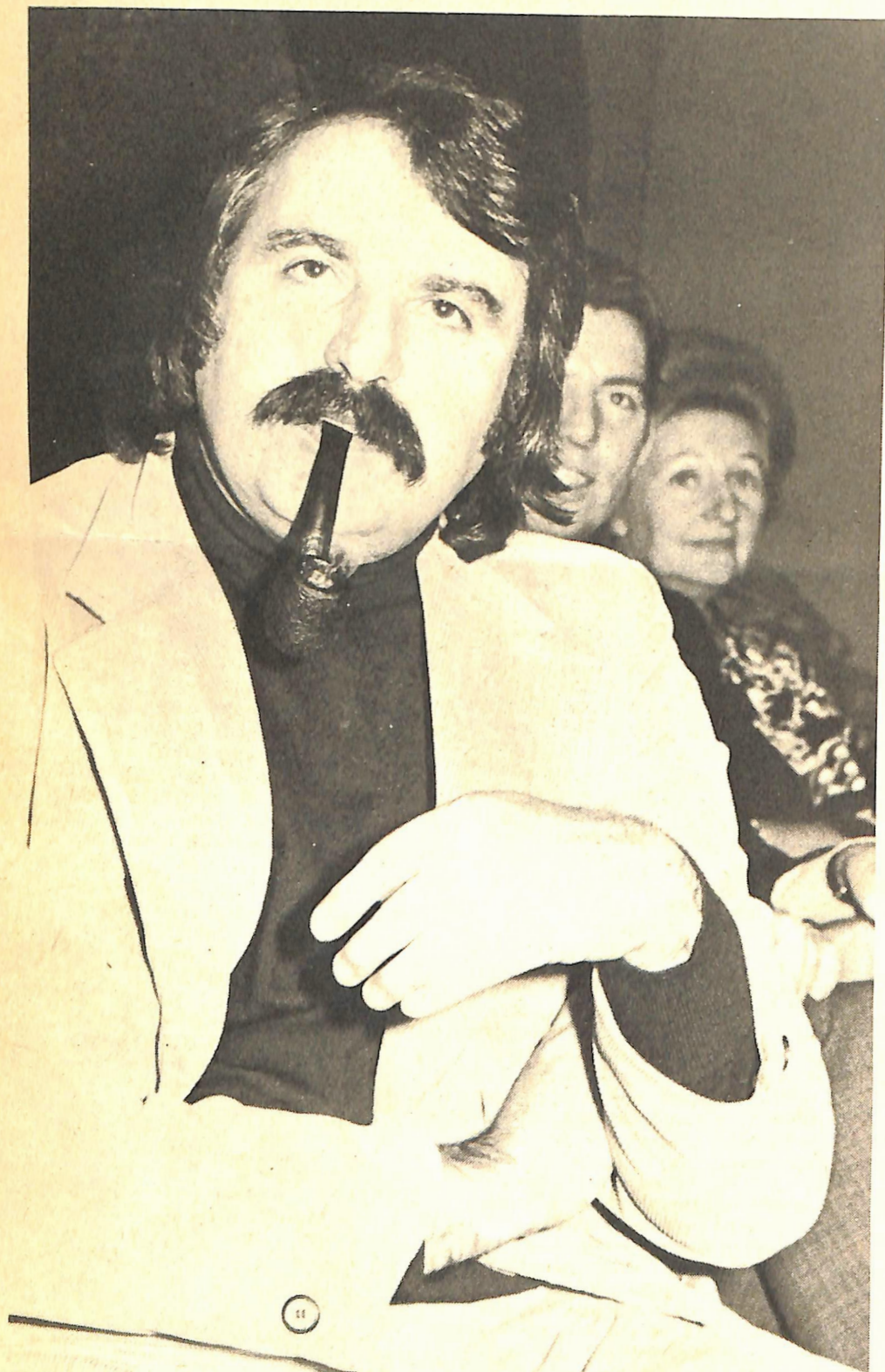
deze genadeloze typering van het Amerika anno 1900. De corruptie, de rassenhaat, de discriminatie, het overspel, de humbug, alles komt aan de orde wanneer de zwarte held het kwaad gaat bestrijden. Slim Pickens is de acteur die het meeste opvalt evenals A. Hitler. Wel even gaan kijken als deze western parodie in de buurt draait. Het is het waard.

P.J.M.

Slim Pickens en Alex Karras — een tussenspel à la Bonanza

ANDRÉ VAN DER

André van der Louw is dus burgemeester van Rotterdam geworden. De man, die in de zestiger jaren de anderen er mede bewust van maakte dat jongeren ook iets in deze maatschappij op te merken hebben, op een post, waarop hij de werkstad van Nederland kan bijbrengen dat er ook zoiets als welzijn bestaat.

Het in Nederland nog steeds zo machtige koor der „gevestigden” en confessionelen heeft met alle macht geprobeerd hem daarvan af te houden. Geïrriteerd wees men op zijn gebrek aan bestuurlijke ervaring. Op zijn — zo nam men aan — geringe kennis van de voor Rotterdam zo belangrijke economie. In het hart woelde de huiver rond over de vaak emotionele en onorthodoxe wijze, waarmee Van der Louw door het leven pleegt te benen. Maar eigenlijk vonden ze, dat een man, die er altijd op uit was geweest om de tegenstellingen bloot te leggen tussen links en rechts en die hun weifelachtige houding over tal van essentiële zaken zeer kritisch aan de kaak had gesteld, niet een „beloning” als het burgemeesterschap van Rotterdam mocht krijgen. Alom kroop confessioneel en liberaal Nederland uit de holen om de afschuw over de 41-jarige PvdA-voorzitter uit te spreken.

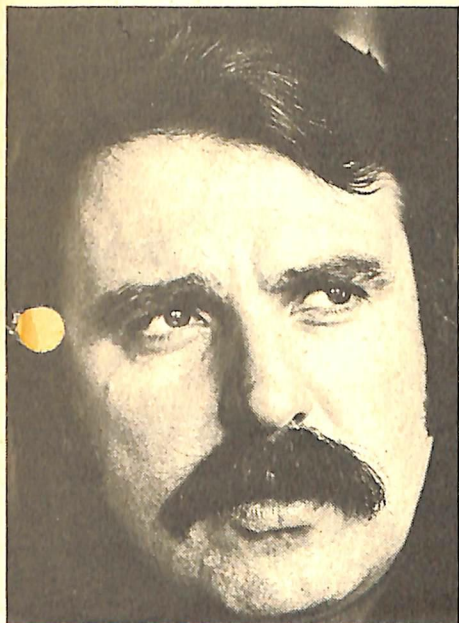
Wat is dat wel voor een man?

Nog niet zo lang geleden had André van der Louw ook nog in zijn eigen partij met dit soort vooroordelen af te rekenen. Vijf jaar geleden zetten vele sociaal-democraten nog rillend de kraag op, toen hij op het podium van het Concertgebouw in Den Haag zijn bekende berendans uitvoerde nadat zeven Nieuw Linkers in het partijbestuur waren gekozen. „Dat grepen alle sjagerijnen weer aan om zijn onwaardigheid aan te tonen,” aldus zijn vriend Jan Nagel.

In eigen kring zijn die reserves tegenover zijn persoon weggefallen, reden waarom geen enkele PvdA-er een serieuze gooi meer deed naar Rotterdam, toen Van der Louw in beeld verscheen. Want zeker is dat de Partij van de Arbeid er nu anders, ongetwijfeld slechter, zou hebben voorgestaan zonder Van der Louw. In de drie jaar dat ze hem meemaakten als voorzitter van Nederlands grootste politieke partij zijn ze zijn capaciteiten en zijn elan gaan kennen en gaan waarderen, zo niet bewonderen. En zo was het steeds met Van der Louw. Wie hem niet kende voelde nog wel eens reserves opborrelen, wie zich meer in hem verdiepte was snel voor hem gewonnen.

Van der Louw-aanhangers struikelen daarom bijna over hun woorden als ze moeten aangeven met welke karaktereigenschappen het nieuwe gezicht van Rotterdam in niet geringe mate gezegend is.

Ze wijzen op zijn vermogen te bundelen, zijn kracht om met elkaar kampende partijen bij elkaar te brengen en te verzoenen en ze schilderen hem lyrisch af als de vleesgeworden combinatie van bescheidenheid, solidariteit, integriteit, kame-

raadschappelijkheid, emotionaliteit en loyaliteit. Tv-presentator Koos Postema: „Hij is geen theoreticus, nee, maar hij is zo praktisch als een Rotterdammer kan zijn. Geen econoom, nee, maar daar zijn er genoeg van in Rotterdam. Het samen werken met hem zal altijd lukken, want hij is een bundelaar. Dan zijn er vijf theoretici, vijf economen en vijf planologen en daar is hij een uitstekend en praktisch voorzitter van. Op zijn tijd laat hij zich helemaal door zijn sentimenten meeslepen. Heel anders dan andere hoogwaardigheidsbekleders, maar daarom zijn de meeste hoogwaardigheidsbekleders ook zo saai.”

De in Den Haag geboren Van der Louw (zijn vader was melkslijter) maakte snel naam bij de PvdA. Nadat hij in het hoofdbestuur van de AJC had gezeten kwam hij bij de VARA, waar hij uiteindelijk perschef was. In 1966 kwam hij bij Nieuw Links. Tevoren was hij wel lid van de partij, maar hij miste de verbondenheid met de kopstukken. „Ik was links-socialist en ik voelde me niet thuis bij oud-links, omdat die groep gisteren al een antwoord had op wat morgen gebeurde.” Met zijn vrienden van Nieuw Links trachtte hij het gestage insluimeren van de PvdA een halt toe te roepen.

Hij was wel al steeds bezig geweest met het vormgeven aan maatschappelijke en culturele ontwikkelingen.

Hij richtte bijvoorbeeld het blad Twen op, dat werd opgevolgd door Taboe en was daarna een van de initiatiefnemers voor Hitweek/Aloha. Oud-Hitweekredacteur Koos Zwart:

„Als hij al die dingen niet voor de jongeren had gedaan zouden ze volgens mij nog steeds aan het volksdansen zijn geweest. En hadden we nog steeds maar alles geleerd over de twaalf gouden regels van de trekvogels.”

Voor Van der Louw in 1971 voorzitter van de PvdA werd was hij een half jaar lid van de Tweede Kamer. Zelf zegt hij daarover: „Dat parlement is me niet meegevallen. Dat was niks voor me. Ik heb het als een buitenkant van alles gezien. Een vreemd huis, waar ik geen greep op de gebeurtenissen had. Dat hoefde niet meer.”

Het meest aan zijn geweten heeft de laatste jaren de NAVO geknaagd. Jan Nagel: „Daar zat-ie steeds klem mee. En je kunt hem niet gauw klemzetten. Portugal uit de NAVO, anders wij, dat was onze eis bij Nieuw Links. Na zes jaar vroeg ik hem eens: hoe lang blijft dat allemaal nog gelden? Hij zat er verschrikkelijk mee omhoog. Die nieuwe ontwikkeling in Portugal en Griekenland moeten voor hem zijn gekomen. Anders was hij erg in moeilijkheden gekomen.”

Van der Louw: „De grote moeilijkheden voor me kwamen bij het congres van 1972. Daarvoor was ik altijd tegen het lidmaatschap van de NAVO. In 1972 heb ik ervoor gestemd als resultaat van de programmabesprekingen met de progressieve drie. Ik zie er geen heil in als de partij splitst. Daarmee is niets gewonnen aan kritische kracht tegen de NAVO. Het beste wat je nu kunt doen is Nederland kritischer maken.”

Wat is evenwel de reden, dat iemand die nog in allerlei maatschappelijke processen een belangrijke vinger in de pap heeft, overstapt naar een functie, die doorgaans een eindstation van een carrière is?

André van der Louw: „Ik ben nu drie jaar partijvoorzitter geweest. In wezen was het toch een soort spel, waar je als voorzitter mee bezig was. Ik geloof dat ik in Rotterdam samenhangerender werk kan doen. Werk, waar je rechtstreeks ziet dat het wat voor de bevolking betekent. Dat heb ik nu niet. Sneller herkenbare resultaten, dat zie ik als het aantrekkelijke van het burgemeester-zijn voor me. Ik zie dit als een uitdaging om iets van mijn socialistische opvattingen naar buiten te brengen voor een leefbaarder stad. Het gaat mij erom hoe je je kan waarmaken op bijvoorbeeld het gebied van het onderwijs, het leven in de oude wijken, een cultuurpolitiek.”

„En ach, ik vind dat je niet eeuwig voorzitter kan blijven. Ik had mezelf eigenlijk nog twee jaar gegeven. Wat ik dan had willen doen wist ik niet. Het parlement is me te onpersoonlijk. Kijk, ik zit echt niet zo te springen. Ik heb nooit aan carrièreplanning gedaan. Journalist zijn, dat lijkt me ook wel, krantjes maken. Of iets met culturele toestanden, daar zou ik happy mee zijn. Ik hoef niet zonodig ergens de baas te spelen. Maar ik heb me daarnaast wel afgevraagd: je bent nu gewend processen een beetje mee te beïnvloeden, wil je dat wel kwijt? Van het burgemeesterschap op zich heb ik nooit liggen dromen. Maar toen Rotterdam in the picture kwam voelde ik me ontzettend gevleid. Je ziet het als een uitdaging en dan zeg je geen nee. Rotterdam is zo steeds meer voor me gaan leven.”

Rien Robijns

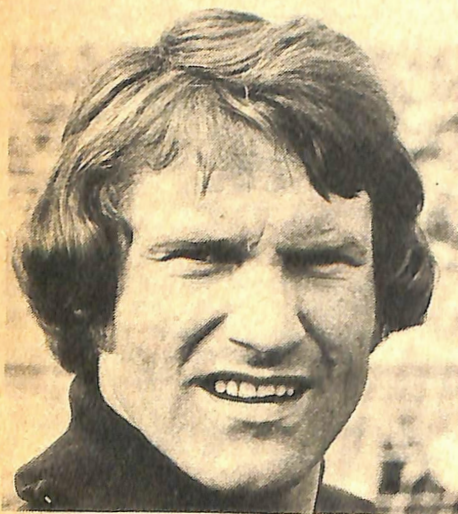
OPKOMST VAN HET BELGISCHE

Het Astrid-park in de Brusselse buitenwijk Anderlecht ademt een weldadige rust. Enige bejaarde wandelaars, met honden aan de lijn flaneren op hun manier langs de kalende bomen en op bankjes genieten anderen van de laatste restjes zon van deze nogal koude herfstmaand. Het Astrid-park in Brussel. Gewoon een park, waarin, tenminste als je het weet, een voetbalstadion ligt. Want in ditzelfde Astrid-park huist al sinds vele jaren de voetbalvereniging Anderlecht.

Anderlecht een naam die zelfs in Nederland nog wel iets doet. Zo lang immers is het nog niet geleden dat dit Anderlecht de toonaangevende club

Nico de Bree

was van de Lage Landen. Dat was dan in een periode dat het Nederlandse voetbal nog niet zoveel betekende en een Ajax en Feijenoord in de verscheidene Europese toernooien reeds zeer snel in de bezemwagen werden gekegeld. Hoe anders lag dat in België. In de beginjaren zestig glorieerde Anderlecht. Met spelers die niet onder deden voor de beste Spanjaarden of Engelsen — enige namen — Jurion, Hanon, Verbiest, Puis en ook al een Pol van Himst in opkomst timmerde Anderlecht aan de Europese wegen. Een keer werd de halve finale in de Europa Cup bereikt, maar het toen oppermachtige Real Madrid stak daar in de thuiswedstrijd nog net een stokje voor. Doch zie, gelijktijdig als het ware met de opkomst van het Nederlandse voetbal raakte het Belgische voetbal in verval. De Derby's der Lage Landen, waren geen echte derby's meer en op een gegeven ogenblik werd de traditionele Holland-België zelfs van het programma geschrapt omdat het niet interessant meer was. Geen strijd, geen mensen, dus: geen inkomsten.

Maar goed zo ver zijn we nog niet. In die middenperiode van de jaren zestig begon, zij het op bescheiden schaal, de trek van Nederlandse voetballers naar België. Waarschijnlijk speelden in die tijd reeds enige knapen uit Zeeuws Vlaanderen in Belgische clubjes, maar de „grote Trek” werd ingezet door Bergholtz en Mulder die beiden naar Anderlecht afzakten. Met name het aantrekken van Jan Mulder door Anderlecht is nu, zo'n kleine tien jaar later toch nog wel interessant om te vermelden. Anderlecht dat een uitstekend scoutingsapparaat had opge-

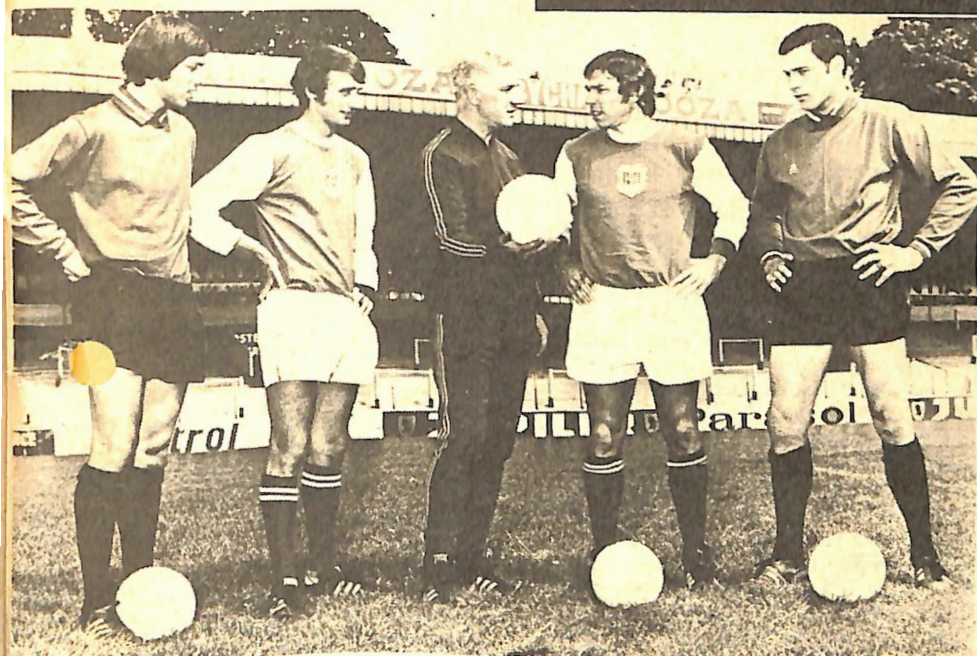
bouwd ontdekte de kleine Mulder reeds op zeer jeugdige leeftijd. Tijdens een toernooi in datzelfde Zeeuws Vlaanderen viel het oog op de snelle Noorderling. Toen al ontstond het contact, ja en toen bekend werd dat Mulder naar Anderlecht zou gaan, trokken opeens andere eredivisieclubs aan de bel.

Ze waren duidelijk te laat. Mulder had gekozen voor Anderlecht en ging als achttienjarige naar België. Eigenlijk op dat moment gingen de ogen van de Nederlanders open. Wat gebeurt daar in hemelsnaam bij onze Zuiderburen dat twee voetballers, Bergholtz die van Feijenoord werd gekocht, en zo'n jonge knaap als Mulder een Belgische club verkiezen boven de Nederlandse topclubs. Rin Michels die in die tijd zijn succesvolle carrière bij Ajax begon en vaak Europa Cupwedstrijden in het Astrid-park volgde zei mij toen eens: „Je gelooft het niet wat hier al gebeurt. Ze zijn vreselijk ver. Een voetbalschool waar jongens uit de provincie worden opgevangen. Bovendien is er controle en een uitstekend scoutingsapparaat. Ik ben benieuwd of we dat ooit in Nederland ook kunnen realiseren.”

Die angst van Michels werd niet bewaarheid want in nog geen twee jaar werd het Belgische voetbal overvleugeld door het Nederlandse. Vraag aan de secretaris-generaal van het Belgische voetbal en oud-voorzitter van Anderlecht, de heer Roossens; hoe was dat nou mogelijk? Roossens: „In eerste instantie zijn we hier tactisch niet meegegroeid. We hebben verzuimd om ons aan te passen. De trainingsmethoden van onze oefen-

VOETBAL

Kessler met Ruiter (uiterst rechts), Mulder, Rensenbrink en Barth

Rob Rensenbrink

meesters waren verouderd en de opleiding in België haalde en haalt het nog steeds niet met die bij u. Daarbij ben ik van mening dat de komst van veel Nederlandse spelers naar België onze kwaliteit geen goed heeft gedaan. Internationaal betekenden we niets meer. Zeker toen de oudere vedetten als een Puis, Hanon, Jurion, Plaskie, De Vrindt terugvielen hadden we niets achter de hand om die gaten op te vullen. Maar ik zie nu weer een verheffende kentering. De grote ploeg hebben nog steeds buitenlanders in dienst. Kijk naar Anderlecht met Rensenbrink en Ruiter. Kijk naar Molenbeek met De Bree, Koen, Boskamp en Veenstra maar ik ben van mening dat er op dit moment een nieuwe generatie Belgische spelers zich aandient. Daar gokken we op voor de wereldbeker in 1978. Dan moeten deze knapen klaar zijn voor Argentinië."

De klap die het Nederlands elftal de formatie van Goethals vorig jaar toediende door België in de voorronde te elimineren heeft nog vele maanden doorgesudderd. De pers in Wallonië of in Vlaanderen mekkerde maar door over het onnodige verlies. Bovendien zo stelde men: „Het Nederlands elftal met al zijn supersterren heeft ons niet kunnen verslaan, nee zelfs geen doelpunt gescoord. Zo zwak waren we dan ook niet."

Langzamerhand begint men zich in

België te realiseren dat de kans toch wel erg groot was dat in de plaats van Nederland België in West-Duitsland had gespeeld. Slechts angst weerhield de Belgen van dit succes. Angst voor één man; angst voor Cruïff. Jan Ruiter, doelman van Anderlecht en daarvoor doelwachter van Volendam stelt het zo: „Kijk de periode Cruïff heeft ook hier in België zijn sporen achtergelaten. Alles wat uit Nederland kwam moest in die tijd goed zijn. Nederland was het beloofde land op voetbalgebied. Trouwens men zag hier in België continu Ajax op de bus. Nou was dat klasse of niet. Vandaar die hausse van spelers. Nu ligt het anders. We voelen hier in België dat ze in Nederland op de weg terug zijn en wij hier weer in opkomst. Goed, Molenbeek verliest van Twente, maar ik verzeker je dat Ajax door Antwerpen gewipt wordt. Het Belgische voetbal is niet slecht meer en als het een beetje meezit zie ik over enige jaren België Nederland weer overvleugelen."

De vraag van de Belgische clubs naar Nederlanders werd van spelerskant maar wat graag gehonoreerd. Het staat nog steeds als een paal boven water dat in België meer centjes aan de strijkstok blijven hangen dan in Nederland. De belastingen, de directe dan, drukken bij onze zuiderburen minder zwaar dan hier in Nederland. En hoewel de verdiensten minder zijn

komen de Nederlands-Belgische voetbalprofs toch aan een zeer goede boterham in de Belgische verenigingen.

Rob Rensenbrink, nog steeds de exponent van de Nederlanders in België, tenslotte is hij de enige die in aanmerking komt voor een plaats in het Nederlands elftal is nu al aan zijn zesde seizoen in België bezig. Hoewel hij er erg tegenop zag om in België te gaan spelen en de eerste paar jaar weinig speelplezier had, gelooft ook hij dat België op de weg terug is. „Ze zeggen dat het voetbal hier alleen maar hard is, maar dat is niet waar. Er wordt nu duidelijk beter gespeeld en ook tactisch scheelt het vergeleken bij vroeger. Ik denk dat ook de Nederlandse trainers die hier naar toe zijn gekomen daar duidelijk hun stempel op hebben gedrukt. Ach waarom zou ik naar Nederland terugkeren. Ik verdien hier een aardige boterham en amuseer me uitstekend. Daarnaast is het erg plezierig dat ik naast Anderlecht nog het Nederlands elftal heb. Nee mij zien ze niet meer terug in Nederland."

Duidelijke taal van een speler die van de zomer nog schitterde in het Nederlands elftal in West-Duitsland. Het ziet er naar uit dat België op de weg terug is. En staat het volgende niet in de Bijbel: Eerst zeven vette en dan zeven magere jaren. Het lijkt erop dat voor Nederland de magere jaren zijn aangebroken en België over enige tijd weer het toonaangevende voetballand aan de Noordzee zal zijn.

Wim Jesse

OVER DE GEWONE WAARHEID

Een eenvoudige boerenlul, die Lucien Lacombe, maar niet slecht van binnen. Een provinciaal, van het Franse platteland, voor de oorlog opgegroeid tussen het werk op het veld. Toen de Duitsers kwamen en alles veranderde was ie te oud dacht ie om zich alleen Lucien te laten noemen door vreemden en zei dat ie heette zoals ie officieel te boek stond: Lacombe, Lucien. Zo heet ook de film die Louis Malle over 'm maakte en omdat die titel duidelijk bedacht is, wil ik bedenken wat er achter steekt. Lacombe Lucien. Niet dat het niet waar is dat ie zo heet, maar het is anders waar. Je moet het omdraaien, dan is het pas echt waar, gewoon waar. Zo is het met allerlei dingen waar ik nu aan denk. Jij en ik hebben de Tweede Wereldoorlog moeten „leren”. We hebben er niks van meegemaakt, we moeten het doen met plaatjes, boekjes, films, verhalen op school, verhalen thuis. Zo langzamerhand kan ik de neiging niet meer onderdrukken het beeld dat zo is ontstaan te verfrommelen en opnieuw te beginnen. Andere boekjes dan op school aanbevolen hadden me toch al uit die zwart/wit balans gebracht en me doen inzien dat er meer is aan zowel verschil als overeenkomst tussen verzetsheld en landverrader dan de officiële geschiedenisboekjes me wilden laten geloven. Niet dat het niet waar is, maar het is anders waar, echter waar.

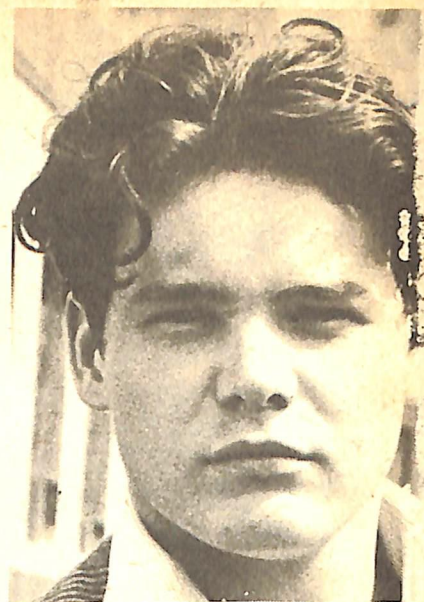
De vier uur durende documentaire die de VPRO-televisie een tijdje geleden uitzond over ons land vlak voor, tijdens en vlak na de oorlog, markeert zo'n visie op de andere, gewonere waarheid. De makers hebben losgelaten wat er aan officieels overgebracht is in de officiële geschiedenis, en ze hebben het gebeuren getoond zoals dat door de hoofden van gewone mensen heeft gespeeld, verbonden met de situatie waarin ze zich toen bevonden.

Daarmee wordt de monumentale omvang van zowel De Gedeporteerde Jood, Man Van Het Verzet, Collaborateur als Landverrader aanzienlijk gerelativeerd, dat wil zeggen teruggebracht tot de proporties die menselijke keuze heeft op het moment dat er gekozen moet worden. Hierdoor wordt een NSB'er niet beter of slechter in mijn 29-jarige ogen, maar hij staat dicht bij me, er is toetsing mogelijk met mijn eigen leven, anno nu. Ik hoef hem nu niet

meer in opdracht van de meester fout te noemen, maar ik kan hem nu zelf fout vinden. Wie werkelijk wil oordelen moet niet alleen kunnen objectiveren, maar zich ook kunnen inleven.

De film van Louis Malle levert een voortreffelijke mogelijkheid tot dat proces van inleven. Een jongen waarvan niks kwaads of goeds te zeggen valt, een honkbokkel die, ongevormd, op de rand van volwassenheid staat als de oorlog uitbreekt. Net zomin als hij bewust het goede koos toen hij zich bij de Maquis meldde, het Franse ondergrondse verzet, maar daar werd afgewezen (te jong? te dom?) was er sprake van een bewuste keuze toen hij bij de Duitsers verzeild raakte, per ongeluk, in een sociëitachtig hoofdkwartier. Hij is er de figuur naar om zich erin te laten luizen. Stapje voor stapje, maar steeds een stapje verder. Zo eentje die nog niet eens ten volle beseft dat hij tegen de muur gaat als hij weigert, maar die niet over een psychische rem beschikt telkens als er een beroep wordt gedaan op allerlei primitieve, nauwelijks ontwikkelde en zeker geen bewuste gevoelens en denkbeelden. Wie het pad van Lucien Lacombe volgt zal hem nergens een ontzettende schoft noemen, terwijl de geschiedenis dat wel van hem gemaakt heeft. Ik zal niet eens vermelden wat voor verschikkelijks hij in groeiende mate allemaal aanricht; het gaat mij erom

HARDOP DENKEN

Lacombe Lucien (Pierre Blaise)

te zien dat wat Het Grote Kwaad is (Watergate, de jodenverdelging, en derdrukking van de Derde Wereld zo meer) niet te herleiden is tot Fouten. Het grote kwaad is een oneindig vertakt en ingewikkeld complex van kleine foutjes, waar wij ons heel wat makkelijker laten verleiden dan de officiële „slechte” gebeurtenissen die ons voorgehouden worden.

Mensen als jij worden nooit gevraagd Watergate in de doofpot te stoppen, joden te verdelgen, de Derde Wereld te onderdrukken. Maar je kan er donder op zeggen dat er allerlei dingen van je worden gevraagd, en die doet ook, die in hun gezamenlijke uitkomst je naar je kop kunnen doen grijpen, als je ooit de moeite neemt alles in verband te zien.

Van Watergate is Nixon niet interessant, noch Haldeman en Ehrlichman, maar de loodgieters, de kleine mannetjes die het karwei moester klaren, de Browns en Johnsons, ja, weet ook niet hoe ze heten, maar ik wel weet is dat ze veel minder duidelijk de vraag voelden of je dat nou wel of niet kon doen, terwijl om simpeler vragen ging. Geen afwegen van staatsbelangen of veiligheidsoverwegingen, maar gewoon of je een klein klusje wel of niet wil doen, zonder je af te vragen waar het allemaal toe dient, in welk verband datgene dat van je gevraagd wordt staat.

Maar dat wordt in opvoeding en onderwijs ook niet buitengewoon bevorderd, dat vermogen om zelfstandig te oordelen, eigen verantwoordelijkheid te zien. Ook het leger is geen ideale broedplaats voor het ontwikkelen van deze vermogens. Of juist wel?

Lucien Lacombe, want hij heeft echt geleefd, heeft me eens te meer geleerd hoe — als je nauwkeurig het maatschappelijk gedrag bekijkt — hoe de Goeden en de Slechten heel wat met elkaar lijken dan ons lief is.

Casper V.